

Idézném oldalszámra. Elképesztően gazdag anyag, éles világitású képek és villanások. Talán fel sem lehet mérni egy egészen kis szilánkra tört tükörcserép-darabból – a beláthatatlan hegy valamelyik rejtékén –, hogy micsoda lírai vizualitás világit benne, a meglevenítés milyen képi ereje... Ennek a dühödt meglevenítési tehetségnek, adottságnak és a hisztérikus depresszióknak hatalmas harca ez az életútnyi szövegfolyam. A kedvrontó kétségbeesés sugárzása, mely morális „üzenetével” végig áthatja (egyúttal roncsolja) a szöveg esztétikumát, de azért gyakran a moralitástól árnyékolt, mégis felfénylő esztétikum sugározza át a kétségbeesés felkiáltó- vagy kérdőjeleit. Melyiket érezzük hatalmasabbnak? Talán az előbbit, a gyógyíthatatlan kétségbeesés komoran jajongó erkölcsstanát, és ritkábban a vereség imponáló heroizmusát is. Igen, igen: nincs más úr, csak a pusztulás; élni e Földön hatalmas és értelmetlen szenvedés – de mint a NAPLÓ írója is mondja a legrémesebb, 1944-es évben – és ennél többet senki nem remélhet: „Azért sokmindent megtudtam itt.”

Bikácsy Gergely

„NYITOTT SZEMMEL ÉS OTTHON ÉS SEHOL”*

Horváth Elemér: *menstral. Versek, 1998–2001*
Noran, 2002. 118 oldal, 1200 Ft

Vannak férfiak, akik aszerint választanak zakót, hogy elfér-e a zsebben egy könyv. Ha elfér, jó. És vannak kiadók, akik gondolnak ezekre a férfiakra. Horváth Elemér legújabb verseskötete pompásan elfér egy zakózsebben, és ez jó. Azt már nem tudom, szerencsés dolog volt-e olyan címet adni a kötetnek, aminek a megértéséhez az olvasók nagyobb részének szótári segédletre van szüksége. De talán jelzésszerű ez a cím, hiszen aki a kötet verseit lapozgatja, bévül is épp elég idegen szóra, citátumra talál-

hat. Akinek nem tetszik, ne vegye kezébe – gondolhatta a szerző, s ebből rögtön levonhatjuk az első következtetésünket a költőt illetően: Horváth Elemér nem simulékony alkat, nem akar mindenáron tetszeni; tessék őt olyannak elfogadni, amilyen, mert ő nem hajlandó másnak mutatni magát. Aprócska dolog ez a címválasztás, mégsem mellékes.

A *menstral*, illetve *menstrel* jelentése egyébként középkori vándorénekes, a címadó versben pedig a költő azokról a társairól – és saját magáról – ír; akik külföldön élve is magyar költők maradtak, s „határtalan” tapasztalatukkal gazdagították a magyar költészetet. Horváth Elemér tehát *menstral* saját meghatározása szerint. Ez a vándorlét, a másutt élés egész költészetének egyik központi témája, s központi témája ennek a kötetnek is. Megtehetném, hogy ámuldozva csodálom itt a költőt, hogy milyen nagyszerűen ír magyarul ma is, több mint negyven év távollét után, de nem teszem. Akkor már inkább fordítsunk a nézőpontra: szerintem éppen a magyar költészet és az azzal való személyes, mindennapi kapcsolat (az írás során) segítette Horváth Elemért vándorútján a talpon maradásban. Ámuldozunk tehát a magyar költészet erején itthoniak és nem itthoniak együtt.

Visszatérve a könyvre: két, egymással látszólag ellentétes gondolat fogalmazódott meg bennem a versek olvastán. Az egyik az, hogy egy *naplókönyvet* olvasok sok rövid bejegyzéssel, a másik pedig az, hogy ebben a naplóban áll az idő, illetve szétterül mozdulatlanul a születéstől az elmúlásig. A naplóíró pedig hol ide, hol oda bök a tollával: most Csornán vagyunk, most Firenzében, most New Yorkban, most 1956-ban, most 2000-ben. A dolgokat nem változásokban mutatják meg e versek, hanem olyannak, amilyenek: voltak-vannak-lesznek. A csornai kertkapu, a firenzei, rózsákkal benőtt postaláda és a mahopaci domb egyaránt időtlen. Van persze ellenpélda is – a Duna, attól függően, hogy milyen gyakorisággal látja újra a költő, változtatja a nagyságát –, de nem ez a jellemző.

A naplóbejegyzések különfélék: az egyik állandó téma a már említett távollét a hazától. Ezt nem lehet letudni, ezen nem lehet túl lenni: bármilyen megszokott is, mégis megszokhatatlan, legalábbis Horváth Elemér tanúsága szerint. Hol közvetlenül, hol közvetve fordul e témához, Dante példáján keresztül, akit Fi-

* Elhangzott 2002. április 10-én az Írók Boltjában, a *MENSTRAL* bemutatóján.

renze száműzött, s aki sose tért vissza Firenzébe, és sose felejtette el Firenzét. Talán nem véletlen, hogy a kötet egyetlen nagybetűs szava a költő neve: DANTE. Imponáló, ahogyan a hazáról ír Horváth Elemér: szeretettel, de a legcsekélyebb idealizálás nélkül. Üdítő, hogy mennyire nem akar megfelelni semmilyen elvárásnak, s ha ragaszkodik valamihez, csak a saját őszinteségéhez. Ugyancsak ritka erény, hogy '56-os távozásához nem fűz semmilyen legendát, nem csinál magából utólag hőst; egyszerűen a bőrét féltette, egyszerűen menni akart, és kész. Nem bánta meg, de ahogy Dantéről írja: „*ha nem szerette volna Beatricét / a költészetét lábjegyzet marad*”. De szerette, csakúgy, mint Horváth Elemér az ő csornai Beatricéjét, akitől sohasem tudott és nem is akart elszakadni. E sokszor megpendített húr a legemlékezetesebben talán a fanyarul bölcs INFERNO című versében szólal meg.

Vannak a naplójegyzetekben olvasmányélményekhez köthető s azoktól elváló, a költő által teremtett világba szervesen illeszkedő rövid bölceleti eszmefuttatások és portrék nagy számban; ezek közül kiemelkednek a Leopardiról szóló versek, a Mozart tiszteletéről szóló vers, a sírásó monológja. Ezekben a versekben bomlik ki Horváth Elemér másik nagy, központi témája: a halálhoz, az elmúláshoz s az örökléthez való viszonya. Ha hihetünk a költőnek, teljesen természetesnek találja az elmúlás gondolatát; akár a mindennapi kenyér; olyan neki a „*por és hamu vogymuk*”. Racionalista és szkeptikus, szkeptikus, de nem pesszimista. Így ír: „*a pirosposztag köznepokat szeretem / [...] / a kielégült vért amelyből szüntelen / újra és újra föltámad a por*”.

Mégis annyiszor tér vissza a gondolathoz, hogy azt hiszem, nyugalma alján még forr a nyugtalanság. Erre utal egyik Petri Györgyről szóló verse is, melyben azért (is) magasztalja a költőt, hogy „*közvetlenül a halála előtt / [...] bevezelt s be merte vallani*”. Vagy másutt: „*a versekből fagyasztó öröklét süvít / az elmúlás nem örülök neki*”.

Tovább tallózva a témák között, megemlíteném, hogy erősen foglalkoztatja saját költő mivolta; e tárgykörben kétely s hübrisz közt jó szkeptikushoz illően biztosan siklatja hajóját.

És figyelemre méltó az is, hány találkozást megörökítő vers szerepel e karcsú kötetben. Ezek a találkozások mind kettős portré megalakítására adnak lehetőséget, mert mindegyikük önportré is egyben.

Egy világos tekintetű, kissé rezignált, mégis büszke embert látunk magunk előtt, aki az igazságait nem készen vette, hanem napról napra, egy életen át szívós munkával gyűjtötte be magának, épp ezért nem cseréli le, ha új divat jön. A szabadságnak – a szabad gondolkodásnak – nincs alternatívája, ez az üzenete. Aminthogy a megélt történelemnek sem volt. Az a kiterített idősíki, melyen vers-eseményei zöme lejátszódik, a huszadik század. Horváth Elemér szép versben búcsúztatja e századot: „*...én kétség kívül szülöttje vagyok / és túlélője köszönöm*”.

Legyen szabad végezetül egy javaslattal fordulni a könyv leendő olvasóihoz. Ne csábítsa őket a versek rövidsége gyors olvasásra. Tekintsék ezt a könyvet olyasfélének, mint mondjuk egy kaviáros dobozt: egyszerre túl sokat ne vegyenek belőle. Hagyjanak időt a verseknek, és azok meghálálják.

Befejezésül hadd idézzem a kötet számomra egyik legkedvesebb versét, a JAKE címűt. Nem az otthonról és az otthontalanságról, nem is az elmúlásról szól. Írhatta volna olyan ember is, akinek fogalma sincs, miről nevezetes 1956. De persze nem olyan írta, és így talán még szebb is.

*4 éves szentbernáthegi
tapasztalt s bár kíváncsi óvatos
szereti a frissen esett havat
a szomszéd puliját
s a gazdáját akiről azt se tudja hogy
férfi vagy nő
magyar vagy amerikai
zsidó vagy keresztény
többé-kevésbé én is túl vagyok ezen
mert öreg már s vagy bölcs vagy szentilis
éljük világunkat ahogyan adatik
ameddig adatik
s egymásban feltétlenül megbízunk
a legfeszültebb helyzetekben is
amikor én írok
amikor ő ugat*

Kántor Péter